

PETRA
RAUTIAINEN

**MEREN
MUISTI**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Petra Rautiainen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-39072-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Prologi

Minä seison pystypäin ja vasten merta. Vesirajassa makaa keloksi uupuneen puun oksa. Tuuli ja vuoksi ovat tuoneet sen tänne jostain kauempaa. Tiedän sen, koska täällä korkeudella ei kasva puuta. Pohjoiselta jäätimereltä saapuvat levät leijuvat veden pinnalla ja saavuttavat kuolleen puun oksan.

Luutarhassa makaa joutsenen siiven sormiluu.

Sanotaan, että meritiet ovat veteen piirrettyjä maailmanviivoja. Meri merkitsee monille vapautta, mahdollisuuksia. Loputonta jatkuvuutta.

Onnea.

Mutta minä tiedän. Minä tiedän, että kaikki pinnan päällä on iluusiota. Kun menee tarpeeksi lähelle, meri näyttää vieraalta. Syvyyksissä mätänevät korallieläinten raajat ja lievien murskatut kehrät.

Meren alle voi kuolla muullakin kuin yhdellä tavalla.

Esiäitieni kielellä tuuli merkitsee sekä luonnon että ihmisen tuulta, tempoa, rytmiä. Elämää. Minä tunnen sen saman tuulen vereni aavassa. Se virtaa samalla tavalla, uudestaan ja uudestaan, voimatta määrättyille reiteille ja kohtalolleen mitään.

I.

Ilmassa väreilee jotain, mitä ei voi nähdä.

Hiki valuu selkäsyvennystä pitkin ja jää kainalokuoppiin värjäten rintaliivini. Haistan suolan merestä ja itsestäni, hiuksissa tupakan-savua. Taustapeilistä näkyvät silmiäni puolikkaat. Vasen on liikku-maton ja heijastaa ympäristön eri sävyt: kuin himmenemässä oleva tähti, pakeneva planeetta. Pisaransininen jääkide.

Sielulinnun kynsi roikkuu peilistä. Näen, että krapula on maalan-nut kasvoilleni jälkiä ja hätkähdän miten vanhalta näytän. Syvä arpi silmästä posken kautta huulen syrjään asti suorastaan loistaa muu-toin ruskettuneella iholla. Kosketan arpea varovasti. Hyvinä hetkinä unohdan sen olemassaolon kokonaan.

Autoradio särisee, vaikka olen korjauttanut sen useamman ker-ran. On niin aikaista, että missään ei näy mitään muuta kuin hori-sontin kaari ja ruostuvia kiskoja. Välillä aaltojen vaahdot murtavat peilikirkkaan pinnan, ja silloin tällöin veden yllä liitelee joukko del-fiinejä. Sinitöyhtönärhet ja rusoposkikerttulit lentävät autoni kanssa kilpaa. Ruskotiira vinkaisee ennen katoamistaan horisonttiin. Ehkä se on matkalla Havannaan. Täältä sinne on vain puolen päivän pi-tuinen merimatka.

Riuttojen sekä koralli- ja kalkkikivisaarten muodostama ketjusto yhdistettiin toisiinsa junaradalla 1910-luvulla, ja lähes välittömästi se rikkoutui merimyrskyssä. Siitä on seitsemänkymmentä vuotta. Me-ren runtelema junarata jäi ruostumaan paikoilleen, ja nyt sen luu-

ranko kohoaa koralliriuttojen yllä. Rantoja nuolee haavoille vuotu meri.

Täältä Ruijaan on kymmeniä tuhansia kilometrejä. Silti nämä merivirrat saavuttavat Jäämeren lautat ja tulevat sieltä uudestaan takaisin. On aamuja, jolloin minä saatan jopa haistaa jään. Tuntee sen kuivan viileän ilman, ennen kuin Floridan lämpö tiivistyy taas kosteaksi höyryksi.

Avaan oluen, juon. Piilotan pullon pelkääjänpaikan jalkatilaan. Jostain maistan appelsiinin ja ananaksen. Aamun ensimmäisiä kalastajia näkyy kalkkirannoilla setvimässä verkkoja. Siellä täällä paikalleen jähmettyneitä kalajällejä.

Ne tuovat mieleen ämmin. Ajattelen ämmin vanhoja sormia, jotka tarkkaavaisina näpläävät ohuita lankoja. Lankoja, jotka sekä kaukaa katsottuna että kosketuksen etäisyydeltä muistuttivat hänen karheita hiuksiaan. Ämmistä lähti kalan onku, mutta kotimme tuoksui aina liljoilta, sillä hän pirskotteli ennen nukkumaanmenoa ympäriinsä kukista uutettua vettä. Silloin kun äiti ei ollut kotona, kömmin trailerista nukkumaan ämmin viereen sivustavedettävälle. Liljan tuoksu sulki minut turvalliseen uneen.

Saatan edelleen nähdä ämmin ympärillään grönlanninlokki tai jokin muu Jäämeren lintu. Ämmi saattoi nauraa ja hymyillä, puhua linnuille kuin kaltaisilleen. Juuri ämmi opetti minulle mille luodoille mikäkin lintu pesii. Lintuemot pesivät aina samalle paikalle, mihin ovat itse syntyneet.

Noita munia sukupolvi toisensa perään oli kerännyt niin pitkään kuin olimme siellä asuneet. Minä kävin anastamassa linnunmunia ensimmäisen kerran kun olin kuusivuotias. Se oli kuin rituaali tai koe. Sen jälkeen olin eri ihminen. Samalla me varastimme sotasaa-liita, kuolleiden lintujen luita, joita lojui siellä täällä pitkin kallioita.

Ämmi oli tarkka, että kaikkia linnunmunia ei viety. Lintuja piti kunnioittaa, ämmi sanoi. Hän odotti minua rannassa rauhallisena,

mutta nyt ymmärrän kuinka häntä oli täytynyt jännittää. Soutumatka pienelle meren pieksemälle luodolle ja siellä taiteileminen oli vaarallista – ja ehkä juuri siksi niin arvostettua. Tunnen vieläkin kasvoillani vapaana juoksevan kaamosvuonon tuulen. Ämmin pollean hymyn.

Jostain syystä juuri tuo hymy tuli ensimmäisenä mieleeni, kun toissapäivänä soitin kaukopuhelun Ruijaan. Edessäni oli kristal-linkirkas cocktail-lasi, joka oli puolillaan raakaa viinaa. Ravintolan pinkki valaistus sai kristallin säihkymään vaaleanpunaisena.

Mutta Euroopan viimeisellä laidalla kukaan ei vastannut. Kummastelin sitä, sillä ämmi oli ollut ylpeä omasta puhelimestaan. Niin ylpeä, että hän antoi jopa kylälaisten käyttää sitä – maksua vastaan tietenkin. Muistan kuinka järkyttynyt olin, kun olin ensimmäisen kerran kuullut ämmin äänen puhelimen toisessa päässä. Siitä oli nyt muutama vuosi. Ikään kuin menneisyys olisi kurottanut Ruijasta Floridaan näkymättömiä lankoja pitkin. Kuin Ruijasta tänne asti virtaava Golf.

”Mitävasten sinulla on telefuuni?” olin sopertanut ja minun oli vaikea kuvitella voiko jollain 1800-luvulla syntyneellä todella olla puhelinta, saati että oliko *kellään* Ruijassa ylipäätään sellaista. Minun oli mahdoton uskoa, että jotain sielläkin olisi siirtynyt nyky aikaan. Minun on vaikea kuvitella Pohjolaa ilman sotaa. Ilman sen raunioita ja sotaromuja, vanhoja kalastajamiehiä, jotka kertovat humalapäissään poltetusta Saamenmaasta, palaneista kirkoista ja kalastajalaivoista. Luurangonlaihoista sotavangeista.

Lapsuuteni Ruijassa kaikki oli jäänyt sotaa edeltävälle ajalle. Kukaan ei tuntunut jatkavan elämää eteenpäin, sen sijaan he kurot tautuivat menneeseen. Yrittivät kauhoa kadotettua elämää itselleen kuin lautturi, joka kahmii merivettä käsin veneestään pois. Upoten. Pikkuhiljaa. Ja lopulta hukkuen.

”Telefuuni tekkee hyvää bisneksille”, oli ämmi vastannut. *Bisneksille?* Oli käynyt ilmi, että ämmi oli tehostanut kalan myyntiä sen

sijaan, että 85-vuoden iässä olisi jättäytynyt siitä pois. Puhelin oli ilmeisesti sijoitus, mikä täytyi yksinkertaisesti tehdä.

Mutta nyt kun olin yrittänyt soittaa ämmille, hän ei ollut vastannut. Iskin luurin takaisin paikoilleen ja yritin muistella, painoinko sittenkin väärän suuntanumeron. Tunnin kokeilun jälkeen puheliin vastattiin.

Mutta siihen ei vastannut ämmi. Vaan henkilö, jota en aluksi tunnistanut. Henkilö, joka paljastui Eddaksi. Hän on äitini kaukainen serkku, ja minun täytyi hieman virkistää muistiani, että muistaisin hänestä jotain.

Pyysin saada jutella ämmin kanssa, mutta Eddakaan ei tunnistanut minua. Hän halusi tietää millä asialla olin. Kerroin etu- ja sukunimeni, ja langan päässä tuli hiljaista. Ja sen jälkeen: *voi ei, eikö kukaan ole kertonut sinulle*, ja se tuntui naurettavalta, suorastaan pilkalliselta. Kuka minulle muka olisi kertonut? Ämmi oli sairaalassa ja mitä ilmeisimmin tekemässä kuolemaa.

”Minkä tähän sie vastaat telefuunhiin?” kysyin.

”Piän taloa pystössä”, Edda sanoi. Minä kerroin olevani tulos-
sa Ruijaan.

Edda kuulosti ilahtuneelta. Hän ilmeisesti sai sellaisen käsityksen, että varasin lentoliput ylihuomiselle sen vuoksi, mitä hän juuri minulle kertoi. Hän luuli, että tulisin katsomaan ämmiä. Se ei tietenkään pitänyt paikkaansa, mutta annoin hänen pitää oletuksensa.

Loppuajan hän kertoili, kuinka mikään ei ollut muuttunut, vaikka en ollut käynyt kotiseuduilla lähes kahteen vuosikymmeneen. Hänen mukaansa kouluissa ei saanut kveenin eikä saamen opetusta, ja kaikkialla piti puhua norjaa. Että kalatehtaita suljettiin ja ihmiset muuttivat lähimpiin kaupunkeihin, Altaan, Tromssaan tai suuriin kaupunkeihin, kuten Osloon. Että ihmisiä tuli Suomesta ja Neuvostoliitosta asti töihin öljynporauslautoille.

”Pyydystätkö vielä valaita?” kysyin nyt norjaksi.

Hiljaisuus. En tiedä johtuiko se kielestä vai kysymyksestä.

”Pääasiallisesti hylkeitä.”

Sitten sovimme, että hän tulee vastaan lentoasemalle ja vie minut katsomaan ämmiä sairaalaan. Sen jälkeen yhteys Ruijaan oli katkenut.

Auton kehätessä hiljalleen kohti Floridan päälentoasemaa näen kiskoilla ihmisiä, jotka kohottavat käsivartensa ylös tunteakseen ilmapirran aavan meren yllä. Sytytän uuden tupakan ja katselen ohi lipuvia ihmishahmoja. Juon oluen loppuun ja heitän tölkin ikkunas-
ta mereen. Nypin etusormella kynsilakkaa peukalonkynnestä. Lähes kaksisataa kilometriä, neljäkymmentäkaksi siltaa ja horisontti ilman mannerta. Turkoosi meri heijastaa taivaan kaikkeuden.

Tiedän mitä nämä ihmiset haluavat. He haluavat kokea miltä tuntuu seisoa rikkireivityllä, huojuvalla elämänlangalla, kun jäljellä on enää vain merenvihreä äärettömyys.

Alussa se tuntuu vapaudelta.

Enää en ole siitäkään niin varma.

Matkapäiväkirja

Herätys on aina samaan aikaan. Puoli kahdeksan joka aamu. Sytytin pienen valaisimen vetämällä ohuesta langasta ja läimäytin valkoisen herätyskellon kiinni. Yöpöydällä on iso ruskea kirja, jonka välistä tur-suaa seteleitä ja lappusia. Atlaksen päällä on paksu muistikirja ja kynä. Niiden päällä taas makaa sileäksi hioutunut harmaa kivi ja linnun-kynsi. Silitin kynnen pintaa ja nousin. Kuljin unisena aamiaissaliin. Sisällä oli hämärää, ulkona pimeää. Lautaset ja aterimet kilisivät. Vi-rutin lasiin maitoa ja asetin lasin tarjottimelle.

Aamiaisen säilytetään lounaan ja illallisen kanssa kannella olevis-sa isoissa säiliöissä. Kannen ruokasäiliöt ovat eri väriset kuin ne, joi-hin talletetaan merestä kerättyä ainesta: planktoneita, kaloja, muovia, jopa lunta. Lista jatkuu loputtomiin, emme vielä edes tiedä mitä kaik-kea sieltä saamme, emmekä sitä, mihin kaikkeen löytöjamme tullaan vielä käyttämään.

Toistaiseksi meillä ei edes välttämättä ole sellaista teknologiaa, jolla pystyisimme tutkimaan keräämäämme aineistoa täydellisesti. Meidän on vain toivottava, että parin-kolmenkymmenen vuoden päästä niistä osataan havaita asioita, joita emme vielä kykene näkemään.

Valitsin pöydän, jossa ei istu ketään. En ole enää varma päivistä. Tänään voi yhtä hyvin olla maanantai tai lauantai, ja koska ruoka on aina samaa, siitäkään ei voi päätellä mitään. Minä pidän siitä tunteesta. Että en tiedä, mitä tapahtuu maailmalla. Täällä voi pysy-tellä etäällä kaikista kriiseistä, joita maailma tuntuu olevan täynnä. Mitä syvemmälle matkaamme, sitä vähemmän millään sellaisella on väliä.

Eilen lautalle tuli taas uusia tutkijoita. Heidät tuotiin tänne eril-lisellä laivalla. Heitä on tuotu tänne kolmessa eri ryhmässä ympäri

maailmaa. Minä olin ensimmäisessä joukossa, siinä joka lähti manner-Euroopasta, Bremerhavenista.

Vasta ensi vuoden puolella tulevat uudet. Siihen asti olemme toistemme armoilla.

Kyökistä kuulin, että viimeistään ylihuomenna ylitämme napapiirin.

2.

Linnut lentävät kaareissa ja häviävät horisontin taakse. Laskeudumme pienelle lentoasemalle. Minä matkustan bisnesluokassa, vaikka sellaisessa pienessä koneessa sillä ei juuri ole väliä. Lennolla ei ollut ketään minulle tuttua ihmistä, vaikka yritin kuinka kuikuilla lähtöaulassa ja koneessa. Tiedän, että Gary, kamera sekä muu kuvauskalusto tulisivat ohjaajan ja muiden työntekijöiden mukana myöhemmällä lennolla. He kaikki jäisivät Tromssaan, kun taas minä menen idemmäksi ja pohjoisemmaksi. Olin silti salaa toivonut, että joku olisi ollut seuranani. Minua ei pelota lentää Yhdysvaltojen sisällä, mutta aina kun pitää ylittää meri, olen kauhuissani. Join hermostukseen kaksi lasillista samppanjaa muutamalla kulauksella, ennen kuin lento Miamista nousi edes ilmaan. Viimeistään Oslon lentokentällä vaihtoyhteyttä odottaessani ymmärsin, kuinka yksin olin.

Kun laskeudumme ulos koneesta, linnut lentävät kirkuen yllämme. Ehkä ne olettavat, että olemme jotain, mitä ne ovat kauan sitten kadottaneet. Mutta kun ne huomaavat, että olemmekin vain ihmisiä, ne pettyvät ja kaartavat muualle, kauas pois.

Muuttolinnut osaavat suunnistaa magnetiitti-nimisen mineraalin avulla. Se on niissä samalla tavalla kuin näkö tai kuulo. Tai kyky tuntea toisen kosketus iholla. Meilläkin on joskus ollut se, mutta kehityimme siitä pois vuosimiljoonia sitten. Sitä on kuitenkin vielä ripaus jäljellä. Luustossa. Siinä kohdassa, missä otsaluu ja nenä yh-

tyvät. Joillakin sitä on enemmän, joillakin ei yhtään. Ehkä sen takia jotkut meistä löytävät kotiin paremmin kuin toiset.

Kävellessäni parkkialueelle huomaa, että kiitoradalla yksi lentokoneista on kauttaaltaan punainen. Se on peittynyt Saharan hiekkään. Hiekkamyrskyjen aikana dyynit laulavat molliasteikolla. Tar kastelen lintuja ja mietin, onkohan niidenkin päällä Afrikan tomua. Laulavatko nämä linnut Siroccon säveliä?

Edda odottaa minua ämmin vanhaan autoon nojaten, ja järkytyn. En tajua miten auto voi vieläkin olla käyttökelpoinen. Se on sama, jolla perheeni aikuiset ajoivat, kun olin vielä lapsi. Edda taas on pukeutunut vaaleanpunaiseen paitaan ja näyttää lihavalta, enkä olisi tunnistanut häntä keneksikään. Suunnistan hänen luokseen.

Muistikuvissani Eddalla on pitkät maantienväriset hiukset, laiha olemus ja hiljainen ääni. Pää peitetty huivilla ja vartalo milloin milloinkin kaavulla. Nyt Eddalla on kiharat vaalennetut hiukset, ja hän on värjäynyt luomet sinisiksi ja huulet punaisiksi. Hän pitelee savyketta peukalon ja etusormen välissä, mikä ei ole hänen tavallinen tapansa polttaa tupakkaa.

Tavallisesti hän polttaa kuin mies.

Sellaisella eleellä on perkeleenmoinen ero.

Häntä varmasti hermostuttaa. Tai pelottaa.

Ojennan käteni. Edda hymyilee minulle oudosti.

”Voi rakas ihminen. Soma nähhä sinua”, hän sanoo kveeniksi, eikä tartu käteeni. Sen sijaan hän yrittää halata.

”Terve”, sanon norjaksi enkä vastaa halaukseen. Hän ottaa askelleen taaksepäin mutta hymyilee edelleen.

”Voi luoja. Olet muuttunut”, hän hymyilee ja jatkaa. ”Miten lento meni? Pitikö käydä tullin kautta?”

”Piti. Tullivirkailija halusi tietää, onko minulla matkassa peru-noita”, vastaan.

”No, oliko?”

”Ei”, sanon ja tuijotan Eddan meikattua naamaa.

”Etkö tuonut perhettäsi mukana?” Edda kysyy ja kuikuilee olkaini taakse.

”Ei minulla ole perhettä.”

”Ai”, hän katsoo minua hölmistyneenä. ”Mutta...”

”Mitä?” kysyn ärtyneenä.

”Eikö se ole siellä sitten outoa?” hän madaltaa ääntään, enkä ole ihan varma mitä hän tarkoittaa.

”Ai mikä?”

”Että on yksinelävä nainen ja keskittyy työhön.”

”Käythän sinäkin töissä ja olet yksin”, huomautan, sillä oletan, että Edda ei ole löytänyt rinnalleen miestä.

”Niin, mutta täällä se onkin outoa”, hän toteaa ja heristää sormiaan.

”Varsinkin sinun uskonnossasi. Siitä puheenollen, sinä taidat elää synnissä. Ettehän te saisi meikata.”

Edda naurahtaa, sitten yskii karheaa tupakkayskää, jonka päätyttyä nousemme autoon. Lähdemme ajamaan kohti Tenon kylää. Tenossa, eli *Deanusaldissa* sijaitsee alueen lähin sairaala. Autossa ei ole turvavöitä ja sisäverhoilu roikkuu katosta silmieni tasalla. Eddan kädet tutisevat kuluneen ratin ympärillä. Hänen kyntensä ovat puu- ja vastalakatut.

Sivelen taskussani olevaa sielulinnun kynttä.

”Ämmisi antoi minulle luvan käyttää autoaan”, Edda selittää. ”Tietysti sinä saat käyttää tätä nyt”, hän lisää. Vastaukseksi ojentaudun ripustamaan sielulinnun kynnen taustapeiliin.

”En tiennyt, että tuo on vielä tallessa”, Edda huudahtaa yllättyneenä.

”Muistan kun äitisi pyydysti kotkan ja teki kynnestä amuletin. Hän oli silloin ehkä seitsemän”, Edda sanoo, ja näen kuinka muisto ottaa hänet valtaansa. Hän ojentautuu sivelemään kynttä, mutta minä läimäytän hänen kätensä pois. Edda katsoo minua hämmästyneenä.

Lopulta hän keskittyy taas ajamiseen, ja minä keskityn katselemaan ulos ikkunasta. Yksittäisiä taloja on siellä täällä pitkin matkaa. Jossain vaiheessa Edda alkaa rassata radiokanavaa. Pian se räksähtää päälle. Onneksi. Suurimman osan matkasta kuuntelemme vieraan miehen norjalaista ääntä. Ohikiitävässä maisemassa laajentuu ja supistuu aapa. Meri. Sen pronssinharmaa pinta löyhkää mädiltä kannamunilta ja kuolemalta. Se vaahtoa suurella voimalla kohti rantojen jyrkäniteitä ja vie kaiken ellollisen mennessään. Ravut, kotiloeläimet ja muut nilviäiset ja mahajalkaiset yrittävät tehdä kaikkensa pelastautuakseen. Mutta ne eivät voi kohtalolleen mitään, vaan syöksyvät aallon voimasta kalliota vasten. Pääskyt kirkuvat. Lokit laulavat. Vuoret: ne kohoavat pilvien ylle. Missään ei ole ketään.

Kaikki on kuten muistan sen olevan.

Tunnin jälkeen sanon että minulla on pissahätä, ja kun asema ilmestyy kallion takaa, minä menen kaupan kassalle, ostan pari olutpulloa, menen vessaan ja juon toisen tyhjäksi. Kun palaan autoon, Edda katsoo minua pitkään.

Väläytän hymyn, kaivan toisen oluen kassista ja avaan sen. Kun saavumme sairaalan pihalle, olen taas humalassa. Se tieto rauhoittaa minua. Edda ottaa takapenkiltä kukkakimpun ja hätkähdän. En ollut kiinnittänyt siihen mitään huomiota, vaikka kukat ovat valkoisia, isoja ja ilmiselviä.

Ne ovat hautajaiskukkia. *Liljoja*.

”Ämmisi lempikukkia...” Edda selittää punastuen.

”Tiedän. Äiti nimettiin niiden mukaan”, sanon.

Edda laskee katseensa. Tarkastelen häntä humalan tuoman vapauden läpi.

Edda pyyhkii silmiin kohonneita kyneleitä.

”Poimin itse”, hän sopertaa. Se on yllättävää. Lilja ei ole tämän alueen alkuperäinen kasvi. Sen toi tänne aikoinaan vuosisadan vaihteessa eräs merimies, joka rantautui maihin turvaan myrskyä. Hän oli

tullut Australiasta asti ja tuonut mukaan kasvien siemeniä ja päätti hetken mielijohteesta istuttaa ne tämän Jäämeren rannan multa.

Paiskaan auton oven kiinni. Suuntaamme kohti neuvostohenkistä ankeaa rakennusta. Odotusaulassa hoitaja kävelee meitä kohti, ja asettaudun valmiin näköiseksi. Yhtäkkiä Edda katsoo minua tarkemmin ja kommentoi jotain takistani. Vilkaisen vaatteitani, näen vaalean kevyen trenssitakin, jossa on kultaiset sirot napit. Ryhdyn esittelemään sitä, kerron että se on lempimallistostani ja että myyjän mukaan vaalea väri sointuu hiusteni sävyyn. Hän ei kuuntele, vaan puhuu päälle ja huomauttaa teennäisen ystävällisellä äänellä, että takistani roikkuu lankoja.

”Net pitäisi keritä pois, mie saatan tehdä sen”, hän sanoo kveeniksi. Ei norjaksi, vaan kveeniksi, että hoitaja ei ymmärrä, tai nimenomaan siksi, että ymmärtää. Haron hiuksiani korvan taakse.

”Pidä nyt vain huoli omista asioistasi.”

Hoitajan katse käy minussa hetken, hän häkeltyy kasvoissani olevasta arvosta, näen sen. Sitten hän katsoo silmääni, ja silloin hän varmasti viimeistään luulee, että olen potilas. Onneksi hänen katseensa ei pysy minussa kauaa. Se johtuu luultavasti vain siitä, että hän tunnistaa Eddan ja tietää millä asialla olemme. Hän puhuu kirkkaasti ja hymyilee valkoisessa asussaan. Nimikyltistä näen, että naisen nimi on Helga. Lähdemme kolmistaan seuraamaan numeroituja ovia. Tunnen palleassa painetta. Yritän keskittyä johonkin ja se jokin on hoitajan pyöreä takapuoli. Se on iso ja ruma, keikkuu tiukan hameen kangasta vasten. Riuhtaisen omaa takkiani alemmaksi.

Huoneen 174 kohdalla hoitaja pysähtyy. Ajatukseni katkeavat. Näen lasioven takana sängyssä makaavan pienen ihmisen. Siinä samassa koko kehoni tietää, että tuossa on ihminen, joka tekee kuolemaa.

Helga osoittaa huoneeseen ja kävelee sitten pois. Ämmin pää on kutistunut kallonmuotoiseksi, painoa on jäljellä ehkä neljäkymmen-

tä kiloa. Keho. Se on vielä olemassa, vaikka lakannut toimimasta. Viimeiseksi ja aika tarkkaan seuraavaksi pettää sydän. Sen jälkeen keho ei kuulu enää sielulle, se kuuluu Tuonettarelle. Se kuuluu kuolemalle.

Ensimmäisenä mätänevät sisäelimet, yksi kerrallaan, kunnes tulee lihasten aika. Luutkin hajoavat: tomuuntuvat. Äiti kertoi minulle, että meren pohjaan kuolleen valaan kieli syödään ensin. Se on kehon herkullisin osa. Hampaat ovat ainoat mitkä jäävät jäljelle. Joskus hampaita näkee leijumassa meren pinnalla, kunnes ne uppoavat uudestaan.

Ämmin tukka on ohutta ja valkeaa. Sellaisten hönttyvien läpi näkyy kaistale ihoa, kallossa tummia läiskiä, kuin hylkeen nahka. Meneen hänen luokseen, kosketan varovasti sängynpäätä. Minua pelottaa tämä etäisyys ja läheisyys, mikä meidän välillämme on. Että kohta sitä ei ole enää olemassa ja että osa minusta odottaa sitä.

Seuraamme ämmin nukkumista lähes tunnin ajan ennen kuin hän herää. En ole varma miksi Edda jää, olin olettanut että hän vain toisi minut tänne ja ehkä hakisi, mutta mitä ilmeisimmin hän ei ajatellut niin. Hän ei selkeästikään ajatellut niin.

Ämmi tunnistaa minut heti.

”Oletko saanut lapsia?” hän kysyy ensimmäiseksi.

”En.”

”Miksi sitten olet niin lihava? Sinulle ei käy lihominen. Joillekin se käy, sellaisille joilla traani menee oikeisiin paikkoihin, mutta sinulla se menee vatsaan. Mutta osaat sinä sentään peittää sen”, hän sanoo ja tarkastelee mekkoani. Lasken kädet syliini ja tunnustelen pehmeää ja laadukasta kangasta.

Kosketan hiuksiani, yritän sulloa irtonaista sortuvaa korvan taakse.

”Olet leikkuuttanut hiuksesi. Miksi sinä niin teit? Ne olivat ainoa kaunis osa sinusta!” ämmi sopertaa melkein itkien.

”Pidän niistä lyhyempänä.”

”Mutta näytät ihan mieheltä”, hän sanoo. ”Tai niiltä naisilta, jotka lähtivät sodan jälkeen saksalaisten matkaan ja jotka palasivat takaisin ja heiltä leikattiin hiukset. Marielle kävi niin. Näytät ihan Marielta”, ämmi rypistää kulmaansa, vain toista. Toinen ei enää liiku.

Sitten hän ihmettelee miksi ihmeessä en hankkinut miestä ja perhettä, niin kuin normaalit ihmiset, kunnes lopulta tajuaa kysyä, mitä minä edes teen täällä.

”Työasioissa”, sanon ja näen olkani yli kuinka Edda silmäilee minua kiinnostuneena. Hänen reitensä tursuavat penkin yli, ja hän näyttää ällöttävältä. Edda alkaa selittää jotain säästä. Ämmi nyökkää ja suunnittelee pian lähtevänsä kalaan. Ehkä ensi viikon alussa. Viimeistään silloin.

”Varmasti silloin”, hän nyökkää päättäväisesti.

”Oletko vielä töissä öljy-yhtiöllä?” Edda kysyy yllättäen minulta.

”Olen”, vastaan.

”Mitä sinä siellä edes teet? Et sinä öljyä ainakaan poraa”, ämmi tuhisee. ”Ei sinusta öljynporaamiseen olisikaan”, hän jatkaa ja katsoo nyt Eddaa. ”Milloinkas sinä sitten lähdet valaanpyyntiin?”

”Pian”, Edda vastaa.

Sitten meitä ympäröi hiljaisuus, jonka aikana ämmi maiskuttelee suutaan. Hänen tekohampaansa tulevat ulos suusta, ja hän asettelee ne takaisin.

”Henrik muuten kävi täällä yksi päivä.” Ämmin sanat lipuvat hiljaisuudesta kuin merirosvoalus.

”Mitä vasten?” saan rykäistyä.

”Halusi puhua minun tyttärestäni. Sinun äidistäsi”, ämmi sanoo silmääkään räpäyttämättä. Sitten hän tuijottaa minua odottaakseen reaktiota. Minä en reagoi.

”Aiotko käydä hänen luonaan?” ämmi kysyy.

”Miksi minä kävisin hänen luonaan?” vastaan tyylysti, vaikka ainoa syy siihen, että olen matkustanut tänne, on Henrik.

Edda liikahtaa tuolilla. Vilkaisen ämmiä. Ämmi supristaa suutaan. Kukaan ei sano mitään.

Lopulta ämmi käskee avaamaan radion, osoittaa laitetta sivupöydällä. Kynnet ovat ihokuopan alla, koteloituneet sisälle. Radiokanavaa pitää etsiä hetki ennen kun löytyy oikea. Olemme tarpeeksi lähellä rajaa, että kuulemme suomenkieliset uutiset. Kuuluttaja antaa aikamerkin ja siirtyy säätiedotukseen. Varoittaa myrskytuulista pohjoisilla merialueilla ja toivottaa hyvää yötä. Me istumme paikoillamme ja olemme hiljaa.

Lopussa olemme kaikki hiljaa.

Matkapäiväkirja

Atlantti on maailman valtameristä nuorin ja kattaa noin viidenneksen koko planeetan pinta-alasta. Se ulottuu Etelä-Amerikan mantereelta asti maailman arktisimmille alueille.

Suureksi tutkimuslaboratorioksi muutettu jäänmurtaja on juuri ylittänyt Atlanttiiin kuuluvat Tanskan meret ja on nyt Norjan merien alueella. Meidän määränpäämme on Pohjoinen jäämeri.

On vaikea sanoa, mihin Atlantti tarkalleen päättyy, sillä monien pohjoisten merien ajatellaan olevan osa Atlanttia. Joku voisi ajatella, että Pohjoinen jäämeri on Atlantin sivumeri. Joku toinen taas, että ei ole erillisiä meriä. On vain yksi, ja se ainoa tekee kuolemaa.

Atlantti syntyi kun mantereet irtosivat toisistaan. Amerikka alkoi liipua pois ja Euraasia jäi paikoilleen. Erkaantumisen oli väkivaltainen prosessi, josta on edelleen jälkiä meren alla: tuhansia kilometrejä pitkä aktiivisten tuolivuorien nauha. Joskus vuorenhuiput nousevat merenpinnan yläpuolelle, muodostavat saaria jonkalaisia ei ole missään muualla.

Noista saarista mekin olemme lähtöisin. Ja juuri noille saarille jättiläisalbatrossi pysähtyy pesimään kahden vuoden liitämisen jälkeen. Sille ei kelpaa mikään muu paikka, eikä mikään tai kukaan muu taltuta sen loputonta viettä liittää merenpinnan päällä.

Vapaana.

Matkapäiväkirja

Aamuisin ja iltaisin olen ottanut tavakseni käydä kannella katsomassa auringonnousun ja -laskun. Ne tapahtuvat päivä päivältä lähempänä toisiaan, ja taivas on tällaisilla kirkkailla säillä punainen hyvin pitkän ajan. Tänään täällä oli kylmstä käbeä aamu. Horisontissa lepatti pienen hetken ajan kirkuvan värinen tuli. Kuin vatsalihakset, pilvet sulkiivat syleilynsä jotain pehmeää ja lämpöistä.

Täällä on kuntosali. Huonetoverini nousee joka aamu kuntoilemaan. Hän tulee aina kello yhdeksältä takaisin. Aamupalan jälkeen vaihtaa vaatteet ja tuoksuu saunalta. Hän on nuori ja hänen hiuksensa on tiukalla poninhännällä. Ehkä hän piirtää karttoja. En ole varma, en ole kysynyt, mutta sellainen tunne hänestä tulee. Ainakin hän on kiinnostunut Atlaksestani aina kun se lepää pöydällä avonaisena. Minä pyrin kirjaamaan ylös jokaisen aamun, keskipäivän ja illan paikat.